

PROBLÉM RETROAKTIVITY V PRÁVE

THE PROBLEM OF RETROACTIVITY IN LAW

Sofia Sihelská¹ – Vieroslav Júda²

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.sdtsp.52-60>

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na retroaktivitu v práve a problémy s ňou späté. Obsahuje vymedzenie základných pojmov, základnú diferenciaciu retroaktivity a v neposlednom rade aj aplikačnú prax. Hlavným cieľom príspevku je priblížiť danú problematiku a prostredníctvom vybraného rozhodnutia poukázať na to, ako sa s podobnými situáciami vysporiadal zákonodarca.

Kľúčové slová

Právna norma. Retroaktivita. Temporalita. Pôsobnosť.

Abstract

The paper focuses on retroactivity in law and the problems associated with it. It contains the definition of basic concepts, basic differentiation of retroactivity and, last but not least, application practice. The main goal of the article is to approach the given issue and, through a selected decision, to point out how the legislator dealt with similar situations.

Key words

Legal norm. Retroactivity. Temporality. Scope.

Úvod

Retroaktivita ako taká je problematika, ktorá je v právnej praxi často diskutovaná. Samotný obsah tejto témy je veľmi náročný a často krát diskutabilný. V celkovom chápaní retroaktivity a jej právnych dôsledkov pretrváva často neujasnenosť a rôzne pochybnosti.

V článku sa nachádza vymedzenie pojmu retroaktivita, jej druhy a rozhodnutie Krajského súdu v Banskej Bystrici, prostredníctvom ktorého vidíme retroaktivitu nie len abstraktne, ale aj v praxi.

¹ Bc. Sofia Sihelská, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, sofia.sihelska@student.umb.sk

² Doc. JUDr. Vieroslav Júda, PhD., docent, Katedra ústavného práva a teórie práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, vieroslav.juda@umb.sk

Retroaktivita právnych noriem

Medzi základné princípy právneho štátu radíme právnu istotu, dôveru občanov a právnických osôb v právo a právny poriadok. S týmito princípmi úzko súvisí neprípustnosť spätnej účinnosti právnych predpisov. Platí tu zásada *lex retro nom agit*, ktorá znamená, že právne predpisy nepôsobia spätne. Právne vzťahy a nároky z nich vyplývajúce sa musia spravovať normami, ktoré platili v čase ich vzniku. Táto zásada platí najmä preto, lebo subjekt ktorý v minulosti urobil nejaký právny úkon, nemôže vedieť, aké budú jeho dôsledky, podľa následných, spätne pôsobiacich úprav. Retroaktivita teda znamená, spätné pôsobenie právnych noriem do minulosti.

Situácia, kedy sa prijímajú retroaktívne právne predpisy, je napríklad v čase po všeobecných voľbách, kedy nová politická alternatíva, ktorá voľbami získala potrebnú väčšinu v parlamente, sa usiluje zrušiť alebo zmeniť výsledky legislatívnej činnosti predošlej väčšiny prostredníctvom prijímania zákonov s retroaktívnymi účinkami. V takomto prípade môžeme povedať, že nejde o vládu práva, ale o vládu ľudí, čo sa prieči podstate právneho štátu.³

Retroaktivita vedie k takzvanej disfunkčnosti práva. Pod týmto pojmom rozumieme taký stav, kedy právo, ako systém právnych noriem upravujúcich správanie sa medzi adresátmi práva neplní túto základnú úlohu. Dôvody disfunkčnosti môžu byť rôzne. Sú to napríklad diskontinuita štátu, diskontinuita práva a v neposlednom rade aj retroaktivita právnych noriem.⁴

Zákon je retroaktívny vtedy, ak pôsobí v čase pred svojím vznikom, pred vyhlásením, ak zakladá právne následky pre obdobie pred vznikom platnosti a účinnosti.

Pri posudzovaní spätnej účinnosti právnych noriem treba mať na zreteli, že ide o fenomén s dvoma významami. Hovoríme o pravej retroaktivite a retroaktivite nepravej.⁵

Pravá retroaktivita

Pri pravej retroaktivite hovoríme o tom, že neskorší právny predpis neuznáva práva a povinnosti, ktoré boli nadobudnuté počas platnosti skoršieho právneho predpisu, nazývaný aj *lex prior*. Neskorší právny predpis, nazývaný aj *lex posterior*, upravuje vzťahy, ktoré sa stali

³ OTTOVÁ, E.: Teória práva. Šamorín: Heuréka, 2010, s. 220.

⁴ JÚDA, V.: Právna istota verzus retroaktivita v práve. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2006, s. 43.

⁵ ĎUROVČÍK, J.: Retroaktivita. In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 2005, č. 5 s. 28-29.

v minulosti a teda zakladá v minulosti právne následky. Môžeme povedať, že účinnosť neskoršieho právneho aktu pri pravej retroaktivite sa začína skôr ako jeho platnosť, teda v čase, keď ešte formálne neexistoval.

Pravá retroaktivita je v demokratických štátoch možná len vtedy, pokiaľ pôsobí v prospech subjektu práva. Uplatňuje sa predovšetkým v oblastiach trestného práva, i keď aj tu v zmysle princípu právnej istoty platí: nikomu nemožno uložiť trest za čin, ktorý nebol zákonom označený za trestný čin v čase, keď bol spáchaný. To znamená, že trestnosť činu sa ukladá a posudzuje podľa zákona účinného v čase, v ktorom bol takýto trestný čin spáchaný. Neskorší zákon však môžeme použiť v prípade, ak je to v prospech páchatel'a, teda ak je pre páchatel'a neskorší právny predpis priaznivejší.⁶ Takúto úpravu nájdeme v Ústave Slovenskej republiky v čl. 50 ods.6⁷ a v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v § 2 ods. 1: „*Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Ak v čase medzi spáchaním činu a vynesením rozsudku nadobudnú účinnosť viaceré zákony, trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona, ktorý je pre páchatel'a priaznivejší.*“⁸ Rovnako takéto ustanovenie nájdeme aj v zákone č. 372/1990 Zb. Zákon o priestupkoch v § 7 ods. 1: „*Zodpovednosť za priestupok sa posudzuje podľa zákona účinného v čase spáchania priestupku; podľa neskoršieho zákona sa posudzuje iba vtedy, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie.*“⁹

Nepravá retroaktivita

Pri nepravnej retroaktivite sa práva a povinnosti nadobudnuté podľa skoršieho právneho predpisu uznávajú, avšak od účinnosti novej právnej úpravy sa tieto vzťahy posudzujú podľa nového právneho režimu, môžu sa teda meniť alebo zavádzať nové práva, alebo sa môže meniť ich obsah. Dôležitou otázkou pri takomto posudzovaní je rešpektovanie a ochrana nadobudnutých práv, ktoré nesmie neskorší právny predpis zrušiť.

Napríklad ak bola uzavretá určitá zmluva počas platnosti zrušeného zákona, tak jej platnosť sa aj po nadobudnutí účinnosti nového zákona posudzuje ako lex priori, to znamená podľa skoršieho právneho predpisu. Rovnako sa posudzujú aj práva a povinnosti, ktoré z nej

⁶ OTTOVÁ, E.: Teória práva. Šamorín: Heuréka, 2010, s. 221.

⁷ Pozri čl. 50 ods. 6. Ústavného zákona č. 460/1992 Ústava Slovenskej republiky.

⁸ Pozri § 2 ods. 1 z. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁹ Pozri § 7 ods. 1 z. č. 372/1990 Zb. Zákon o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

vyplývajú. Od doby účinnosti lex posterior sa však tento právny vzťah bude posudzovať podľa novej úpravy, pričom nie je možné požadovať spätné plnenie. Teda nepravou retroaktivitou rozumieme napríklad, situáciu, keď dôjde k zvýšeniu zdanenia vlastníkov nehnuteľností, nemôžeme od nich žiadať doplatenie rozdielu medzi výškou dane určenou lex priori a novším právnym predpisom.

Na základe vyššie uvedeného môžeme povedať, že nepravá retroaktivita teda fakticky nepôsobí do minulosti a nie je spätnou účinnosťou v pravom zmysle slova. Rieši situáciu, keď právne vzťahy vznikli ešte v čase pôsobenia skoršieho právneho predpisu, ale takýto skôr vzniknutý vzťah trvá aj naďalej.¹⁰

Teda rozdiel medzi pravou retroaktivitou a nepravou retroaktivitou (aj keď podľa teórie a súdnej praxi nepravá retroaktivita v skutočnosti žiadnou retroaktivitou nie je) je taký, že kým retroaktívna právna norma vlastne zavádza fikciu svojej účinnosti spätne v čase, právna norma do budúcnosti pôsobiaca, len potenciálne môže priznávať účinky úkonom, vzťahom či udalostiam, poprípade stanoviť, že tieto úkony, udalosti a vzťahy sa budú v určitom rozsahu naďalej posudzovať podľa skoršej úpravy, teda už neexistujúcej a neúčinnnej.

Niektorí teoretici teda tvrdia, že žiadna nepravá retroaktivita neexistuje. Existujú len rôzne režimy koexistencie zrušenej a novej právnej úpravy, respektíve fikcia spätnej účinnosti právnej normy, nazývajúca sa retroaktivita, ktorá porušuje elementárne pravidlo, ktoré hovorí, že právna norma nesmie byť účinná skôr, ako je platná.¹¹

Podľa JUDr. Juraja Ďurovčíka bez princípu nepravnej retroaktivity by nastala situácia, v ktorej by sa existujúce spoločenské vzťahy ocitli v stave právnej bezprízornosti. Za situácie, keď je skoršia norma zrušená a nová by sa na ne nemala vzťahovať, vznikla by tak situácia právneho vákuu. Pri súčasnom tempe novelizácie zákonov a iných predpisov by to viedlo k závažným deformáciám právneho poriadku. Preto môžeme povedať že inštitút nepravnej retroaktivity slúži na zabezpečenie kontinuity a stability spoločenských vzťahov a iných právnych úprav.

Ako príklad nepriamej retroaktivity môžeme uviesť novelizáciu §711 Občianskeho zákonníka zákonom č.261/2001 Z.z. s účinnosťou od 1. septembra 2001. Novela mení právnu pozíciu prenajímateľa pri výpovedi nájmu bytu, a to tak, že upúšťa od povinnosti mať na tento úkon predchádzajúce povolenie súdu. Preukazovanie neplatnosti výpovede sa presúva na

¹⁰ OTTOVÁ, E.: Teória práva. Šamorín : Heuréka, 2010, s. 221.

¹¹ ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Bratislava: C.H. BECK, 2017, s.1490.

nájomcu¹². Malo by byť mimo akúkoľvek pochybnosť, že právne účinky tohto ustanovenia sa od 1. septembra 2001 vzťahujú aj na nájomné pomery založené v minulosti.¹³

Typickým príkladom na nepravú retroaktivitu sú aj §114 - §119 zákona č. 36/2005 Z. z. zákon o rodine. §114 ustanovuje: *„právne vzťahy, ktoré vznikli pred 1. aprílom 2005, sa posudzujú podľa ustanovení tohoto zákona. Vznik týchto právnych vzťahov, ako aj práva a povinnosti z nich vzniknuté, sa však posudzujú podľa doterajších predpisov.“* Toto ustanovenie nám zakotvuje nepravú retroaktivitu, čo znamená že zákon č. 36/2005 Z. z. zákon o rodine je možné použiť aj na rodinnoprávne vzťahy, ktoré vznikli pred 1. aprílom 2005, nie však pre posudzovanie otázky ich vzniku a práv a povinností, ktoré z nich vyplývajú. Tieto sa bez výnimky budú posudzovať podľa zákona č. 94/1963 Zb. zákon o rodine, v príslušnom znení podľa momentu ich vzniku. Preto na manželstvá, ktoré vznikli, teda boli uzavreté pred 1.4.2005, nemožno aplikovať ustanovenia § 14 a dovolávať sa neplatnosti manželstva pre vady vôle alebo prejavu v jednoročnej lehote. Rovnako aj ustanovenia § 115 až § 119 zákona o rodine riešia otázku vzťahu novej právnej úpravy a právnych vzťahov, ktoré vznikli pred jej účinnosťou. Hovoríme o osobitných právnych vzťahoch a tieto ustanovenia sú vo vzťahu k § 114 špeciálne. Zo zásady- špeciálne ruší všeobecné, vyplýva, že ak sú splnené podmienky pre použitie osobitnej úpravy, musí táto úprava aplikovať a nemožno použiť všeobecnú úpravu a naopak. § 115 zákona č. 36/2005 Z. z. ustanovuje: *„Konanie o rozvod manželstva, o ktorom súd právoplatne nerozhodol do 01.apríla 2005, sa dokončí podľa doterajších predpisov.“* Zmeny, ktoré sa týkajú inštitútu rozvodu manželstva, sa v značnom rozsahu premietnu do rozhodovacej činnosti súdov. Oproti pôvodnej úprave súd pri rozhodovaní o rozvode manželstva musí zohľadniť skutočnosť, či je možné od manželov očakávať obnovenie manželského spolužitia, príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu manželstva, porušenie povinností manželov podľa § 18 a § 19 zákona o rodine, ako miery rozvratu. Konania o rozvode manželstva, začaté pred 1. aprílom 2005, súdy dokončia podľa právnej úpravy zákona č. 94/1963 Zb. v zmysle § 24 zákona č. 161/2015 civilný mimosporový poriadok je konanie o rozvod začaté dňom, keď je doručený návrh na jeho začatie. Nie je teda rozhodujúci deň podania návrhu orgánu, ktorý má povinnosť ho doručiť, ale až deň doručenia súdu.¹⁴

¹² Pozri § 711 ods. 6, z. č.261/2001 Zb. zákon ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

¹³ ĎUROVČÍK, J.: Retroaktivita. In Bulletin slovenskej advokácie, roč.2005, č. 5 s. 28-29.

¹⁴ PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine. Komentár. Praha: C.H. BECK, 2011, s. 628-630.

Pre posúdenie, či je daná právna norma retroaktívna, je rozhodujúce temporálne hľadisko.

Temporalita právnych noriem

Pod pojmom temporalita v práve treba rozumieť existenciu právnych noriem v čase. Temporálne normy zaraďujeme do skupiny noriem upravujúcich pôsobnosť ich platnosti v čase. Temporálne normy obsahujú najmä ustanovenia o formách vzniku, respektíve zániku platnosti, vzniku a zániku účinnosti, ustanovenia upravujúce aretroaktivitu a retroaktivitu, ako aj intertemporálny právny režim v prechodnom čase spolupôsobnosti skoršej a neskoršej právnej úpravy, keď vzniká účinnosť neskoršej právnej úpravy, ale súbežne dochádza k finalizácii právnych vzťahov, ktoré vznikli v čase pôsobnosti skoršej úpravy.

Všetky dimenzie temporality, ktoré sú teda platnosť, účinnosť, aretroaktivita, retroaktivita, temporalita, kontinuita a diskontinuita, ustanovujú ako aj špeciálne temporálne normy, tak aj generálne temporálne normy. Generálne a špeciálne temporálne normy sú spravidla súčasťou spoločných, prechodných a záverečných ustanovení normatívnych právnych aktov.¹⁵

Podľa J. Prusáka často dochádza k stotožňovaniu pojmov temporálne a retroaktívne normy. Jeho argumentácia rozdielu v týchto pojmoch spočíva v tom, že síce intertemporálne normy pôsobia do minulosti, ich pôsobnosť je len dočasná, pričom retroaktívne normy charakterizuje ich trvalá pôsobnosť.¹⁶

Problém retroaktivity v praxi

Jednou zo základných úloh demokratickej spoločnosti je aplikovať právo v súlade s právnymi predpismi a všeobecne platnými právnymi princípmi demokratickej spoločnosti. Môžeme povedať, že teda súdy majú rozhodovať na základe práva a v medziach práva, a tak v aplikačnej praxi naplňovať princíp ústavnosti a zákonnosti.

¹⁵ JÚDA, V.: Retroaktivita v právnom štáte. In Olomoucké debaty mladých právnikov – Sborník příspěvku [online] ; dostupné na internete: <https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=1091> [cit. 12.11.2019].

¹⁶ JÚDA, V.: Právna istota verus retroaktivita v práve. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2006, s. 47.

Rozhodnutie Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 1CoE/165/2019

V predmetnom prípade sa jedná o rozhodnutie okresného súdu, ktoré bolo za účinnosti zákona č.99/1964 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov vydané vyšším súdnym úradníkom. Občiansky súdny poriadok bol pre rozhodovaciu prax záväzným procesným kódexom do 30.06.2016. Od 01.07.2016 vstúpil do platnosti nový procesný kódex upravujúci sporové konanie a to zákon č.160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok. V praxi tak nastala situácia, kedy o zastavení niektorých exekúcií už rozhodol súd prvej inštancie, voči tomuto rozhodnutiu bolo podané odvolanie (ešte za účinnosti Občianskeho sporového poriadku), avšak doposiaľ nebolo o podanom odvolaní rozhodnuté. Občiansky súdny poriadok v § 376 ods. 4 prvá a druhá veta uvádza : *„proti rozhodnutiu súdneho úradníka alebo justičného čakatela je vždy prípustné odvolanie. Odvolaniu podanému proti rozhodnutiu, ktoré vydal súdny úradník alebo justičný čakatel, môže v celom rozsahu vyhovieť sudca, ktorého rozhodnutie sa považuje za rozhodnutie súdu prvého stupňa; ak sudca odvolaniu nevyhoví, predloží vec na rozhodnutie odvolaciemu súdu. Ak odvolanie podané v odvolacej lehote oprávnenou osobou smeruje proti rozhodnutiu súdneho úradníka alebo justičného čakatela, proti ktorému zákon odvolanie nepripúšťa (§ 202), rozhodnutie sa podaním odvolania zrušuje a opätovne rozhodne sudca.“*¹⁷. Pokiaľ tak bolo za účinnosti Občianskeho súdneho poriadku podané voči rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka odvolanie, toto sa zrušilo ex lege a o odvolaní rozhodoval zákonný sudca na súde prvej inštancie, avšak len za predpokladu, že mal v úmysle odvolaniu ako celku vyhovieť. V prípade, že tomu tak nebolo, sudca predložil spis na rozhodnutie odvolaciemu súdu. Odvolacie súdy sa tak museli vysporiadať s otázkou, podľa akých procesných ustanovení rozhodnúť o podanom odvolaní proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka. Nový procesný kódex Civilný sporový poriadok však nepozná odvolanie ako opravný prostriedok proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka. Nová právna úprava pripúšťa proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka ako opravný prostriedok sťažnosť.¹⁸

Zákonodarca tak túto situáciu reflektoval v ustanovení § 470 ods. 1 Civilného sporového poriadku, podľa ktorého: *„ak nie je ustanovené inak, platí tento zákon aj na konania začaté pred dňom nadobudnutia jeho účinnosti.“*¹⁹ rešpektuje ale procesný účinok podaných odvolaní podľa § 470 ods. 2 Civilného sporového poriadku : *„ Právne účinky úkonov, ktoré*

¹⁷ Pozri § 376 ods. 4 z. č. 99/1963 Z. z. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

¹⁸ Pozri §239 ods.1 z. č. 160/2015 Civilný sporový poriadok.

¹⁹ Pozri § 470 ods.1 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

*v konaní nastali pred dňom nadobudnutia účinnosti tohto zákona, zostávajú zachované. Ak sa tento zákon použije na konania začaté pred dňom nadobudnutia účinnosti tohto zákona, nemožno uplatňovať ustanovenia tohto zákona o predbežnom prejednaní veci, popretí skutkových tvrdení protistrany a sudcovskej koncentrácii konania, ak by boli v neprospech strany.*²⁰ Zákonodarca tak aplikoval na veci začaté a rozhodované podľa staršej právnej úpravy, novú právnu úpravu, pričom zachoval odvolacím súdom možnosť konať a rozhodnúť o odvolaniach smerujúcich voči rozhodnutiam vydaných vyšším súdnym úradníkom, a to i napriek tomu, že nová právna úprava takúto možnosť nepripúšťa. Ako vyplýva aj z rozhodnutia Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 1CoE/165/2019 zo dňa 12.11.2019 : *„nová právna úprava síce vychádza z princípu okamžitej aplikability procesnoprávných noriem (§470 ods. 1 Civilného sporového poriadku), rešpektuje ale procesný účinok podaných odvolaní (§470 ods. 2 Civilného sporového poriadku). Preto ustanovenia novej právnej úpravy o odvolaní a o odvolacom konaní sa v prípade týchto odvolaní nemôžu uplatniť v plnom rozsahu hneď od 01.07.2016, inak by došlo k porušeniu právnej istoty a legitímnych očakávaní strán.*²¹

Záver

Retroaktivita právnych noriem je veľmi často diskutovanou témou. Je to téma, ktorá je náročná nie len pre laikov, ale aj pre ľudí, ktorí sa s ňou stretávajú pravidelne. Cieľom článku bolo prehľadne opísať retroaktivitu ako takú, opísať hlavné pojmy ktoré s ňou úzko súvisia. Rovnako dôležitou časťou článku je poukázanie na súdnu prax, teda konkrétny prípad a konkrétne rozhodnutie súdu.

Na základe práce s odbornou literatúrou, článkami a rozhodnutiami súdov sme došli k záveru, že v prípade ak by dochádzalo k porušovaniu zákazu retroaktivity, bola by vážne narušená idea právneho štátu a rovnako s ňou aj právna istota. To znamená, že právne normy nemajú pôsobiť späť do minulosti, nakoľko subjekt ktorý do daného právneho vzťahu vstupoval nemohol predpokladať, že vznikne nová norma ktorá úplne alebo čiastočne zmení jeho práva a povinnosti.

²⁰ Pozri § 407 ods.2 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok.

²¹ Rozhodnutie Krajského súdu v Banskej Bystrici z 12.11.2019 sp. zn. 1CoE/165/2019.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ŽUROVČÍK, J.: Retroaktivita. In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 2005, č. 5 s. 28-35.
- JÚDA, V.: Právna istota verzus retroaktivita v práve. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2006, 203 s. ISBN 80-8083-213-7.
- OTTOVÁ, E.: Teória práva. Bratislava : Univerzita Komenského, 2010, 323 s. ISBN 978-80-89122-59-2.
- ŠTEVČEK, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Bratislava: C.H. BECK, , 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.

Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Z.z. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

Rozhodnutie Krajského súdu v Banskej Bystrici z 12.11.2019 sp. zn. 1CoE/165/2019.

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Sofia Sihelská – Vierošlav Júda).